

Resultaten vragenlijst Mondiaal onderzoek over Jonge Adolescenten

Global Early Adolescent Study

Data afgenomen bij 1008 jongeren in het schooljaar 2018 – 2019 door het International Centre for Reproductive Health, UGent

Universiteit Gent
Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen
Vakgroep Volksgezondheid en Eerstelijnszorg
Onderzoeksgroep: International Centre for Reproductive Health

E SaraA.DeMeyer@UGent.be ; Kristien.Michielsen@UGent.be
T +32 9 332.35.64
www.icrhb.org
www.ugent.be
www.geastudy.org

INHOUD

1	GEAS STUDIEOVERZICHT	3
2	RESULTATEN	4
2.1	<i>SOCIO-DEMOGRAFISCHE GEGEVENS</i>	4
2.2	<i>GEZONDHEID</i>	12
2.3	<i>RELATIONELE EN SEKSUELE GEZONDHEID</i>	19
2.4	<i>GENDERNORMEN</i>	27
3	AANBEVELINGEN	31
4	DANK	32

1 GEAS STUDIEOVERZICHT

Het **Mondiaal Onderzoek over Jonge Adolescenten (MOJA)** of de **Global Early Adolescent Study (GEAS)** is de eerste **wereldwijde** studie die nagaat hoe gendernormen en de seksuele ontwikkeling van adolescenten elkaar beïnvloeden. De GEAS tracht gendersocialisatie (het proces van overdracht van normen, waarden, gedragingen en vaardigheden die nodig zijn om een 'succesvolle' man of vrouw te zijn) in de vroege adolescentie (tien tot veertien jaar) te begrijpen om zo een beter zicht te krijgen op hoe dit proces de gezondheid en het gedrag van jongeren tijdens hun adolescentie beïnvloedt.

De specifieke onderzoeksvragen van de GEAS zijn:

- Hoe denken jongeren dat mannen en vrouwen zich in de samenleving horen te gedragen (gendernormen)?
- Hoe evolueren deze gendernormen tijdens de adolescentie en welke factoren spelen hierin een rol?
- Hoe beïnvloeden deze gendernormen de gezondheid in de adolescentie?

Om dit te kunnen bereiken is de GEAS een longitudinale studie, die één groep jongeren drie keer wenst te bevragen tijdens hun adolescentie. Dit rapport geeft de resultaten van de eerste bevraging weer.

De focus van het onderzoek ligt bij kwetsbare jongeren die wonen in stedelijke gebieden aangezien dit wereldwijd een grote groep is die te kampen heeft met uiteenlopende problemen.

De **Global Early Adolescent Study in België** wordt gecoördineerd door het International Centre for Reproductive Health (ICRH), een onderzoeksgroep verbonden aan de Faculteit Geneeskunde en Gezondheidswetenschappen van de Universiteit Gent. Aan dit onderzoeksrapport, dat gebaseerd is op kwantitatief onderzoek, ging een fase van kwalitatief onderzoek vooraf. Veertig kinderen (elf tot dertien jaar) en hun ouders, wonend in wijken waar veel kwetsbare gezinnen samenwonen, werden geïnterviewd over wat het betekent om een jongen of meisje te zijn in deze wijken. De resultaten van dit onderzoek zijn beschreven in meerdere wetenschappelijke artikels die [hier](#) kunnen geraadpleegd worden. Op basis van de gegevens uit het kwalitatief onderzoek en gebaseerd op bestaande vragenlijsten, werden nieuwe vragenlijsten ontwikkeld die het toelieten om de perceptie op gendernormen en de (seksuele) gezondheid van jonge adolescenten op grote schaal te meten. De schalen werden getest en gevalideerd en zijn beschikbaar op de website van de GEAS (www.geastudy.org) of op aanvraag bij professor Kristien Michielsens (Kristien.Michielsen@UGent.be).

De resultaten in dit rapport beschrijven de antwoorden van 1008 jongeren uit de eerste graad van drieëntwintig scholen in zeven Vlaamse steden: Aalst (één), Antwerpen (elf), Gent (vier), Harelbeke (één), Lokeren (één), Mechelen (twee) en Oostende (drie).

Scholen met een groot aandeel aan kwetsbare leerlingen (OKI index¹ ≥ 0.91) werden geselecteerd om deel te nemen aan de studie. De data afname liep van oktober 2018 t.e.m. juni 2019. De jongeren vulden de vragenlijst zelf in op tablets maar werden daarbij begeleid door onderzoek(st)ers.

¹ OKI = Onderwijs kansarmoede-indicator. De OKI wordt berekend als het aantal van de 4 leerlingenkenmerken (Thuis taal niet-Nederlands, Laag opleidingsniveau van de moeder, Ontvangen van een schooltoelage, Wonend in een buurt met hoge mate van schoolse vertraging) waaraan de leerlingen voldoen ("aantikken"), gesommeerd voor alle leerlingen, en vervolgens gedeeld door het totaal aantal leerlingen. De OKI is bijgevolg een cijfer tussen 0 en 4.

2 RESULTATEN

2.1 SOCIO-DEMOGRAFISCHE GEGEVENS

In dit eerste deel, beschrijven we de socio-demografische kenmerken van de 1008 jongeren die deelnamen aan de studie². 561 van hen waren jongens (55,7%) en 447 meisjes (44,3%).

De leeftjidsverdeling is weergegeven in onderstaande tabel. Leerlingen uit de eerste graad van het secundair onderwijs werden uitgenodigd om deel te nemen aan het onderzoek. Dit verklaart waarom het merendeel van de leerlingen tussen twaalf en veertien jaar oud is. De gemiddelde leeftijd voor de deelnemende jongens is 13,3 jaar en voor de meisjes 13,1 jaar.

Leeftijd

	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)	
11	0,9% (5)	1,1% (5)
12	18,7% (105)	24,6% (110)
13	39,2% (220)	43,6% (195)
14	32,1% (180)	23,5% (105)
15	8,7% (49)	7,2% (32)
17	0,2% (1)	/
18	0,2% (1)	/
Totaal	100% (561)	100% (447)

Van 48,6% van de jongeren werd zijn of haar moeder niet in België geboren. Het merendeel van de respondenten zelf (80,8%) werd wel in België geboren en beschouwt zich ook een Belg. Er zijn ook jongeren die zich met meerdere andere etniciteit(en) identificeren.

Etniciteit

	Totaal	Jongen	Meisje
	Gemiddelde (aantal)		
België	39,38% (395)	39,11% (219)	39,73% (176)
Turkije	6,28% (63)	6,61% (37)	5,87% (26)
Marokko	16,85% (169)	18,93% (106)	14,22% (63)
Oost-Europa	4,89% (49)	5,18% (29)	4,51% (20)
Midden Oosten	3,19% (32)	3,04% (17)	3,39% (15)
Afrika	5,28% (53)	4,82% (27)	5,87% (26)
West- Europa	2,59% (26)	2,5% (14)	2,71% (12)
Meerdere	18,74% (188)	16,96% (95)	20,99% (93)
Andere	2,79% (28)	2,86% (16)	2,71% (12)
Adolescent geboren in België	80,82% (813)	81,61% (457)	79,82% (356)
Moeder geboren in België	48,6% (478)	48,6% (265)	48,5% (213)

² Niet alle vragen werden door 1008 adolescenten beantwoord. Sommige vragen waren niet van toepassing voor bepaalde respondenten of soms wensten de jongeren de vragen niet te beantwoorden.

2.1.1 GESLACHT EN GENDERIDENTITEIT

NIET ALLE JONGEREN DIE ALS JONGEN GEBOREN ZIJN VOELEN ZICH 100% EEN JONGEN EN NIET ALLE MEISJES DIE ALS MEISJE GEBOREN ZIJN, VOELEN ZICH 100% EEN MEISJE

Als we de genderidentiteit van de respondenten bekijken, zien we dat niet alle jongens zich 100% jongen voelen en niet alle meisjes 100% meisje: 2,6% van de jongens voelen zich geen typische jongen en 11,4% van de meisjes voelen zich geen typisch meisje.

Genderidentiteit jongens

	Percentage (aantal)
0% een typische jongen	0,5% (3)
Eerder een typische jongen	0,7% (4)
50% een typische jongen	1,4% (8)
Vooral een typische jongen	12,3% (69)
100% een typische jongen	82,0% (460)
Totaal	97,0% (544)

Genderidentiteit meisjes

	Percentage (aantal)
0% een typisch meisje	0,9% (4)
Eerder een typisch meisje	2,9% (13)
50% een typisch meisje	7,6% (34)
Vooral een typisch meisje	26,2% (117)
100% een typisch meisje	57,7% (258)
Totaal	95,3% (426)

2.1.2 GELOOF

Van de mannelijke respondenten geeft 51,0% aan godsdienst/geloof erg belangrijk te vinden. Dit tegenover 20,8%, die geloof helemaal niet belangrijk vinden. Voor de meisjes is dit respectievelijk 47,4% en 18,7% procent.

Hoe belangrijk is geloof voor jou?

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Helemaal niet belangrijk	19,9% (199)	20,8% (116)	18,7% (83)
Niet erg belangrijk	15,2% (152)	15,3% (85)	15,1% (67)
Een beetje belangrijk	13,0% (130)	11,1% (62)	15,3% (68)
Heel belangrijk	49,4% (495)	51,0% (284)	47,4% (211)
Weet ik niet	2,6% (26)	1,8% (10)	3,6% (16)
Totaal	100% (1002)	100% (557)	100% (445)

2.1.3 FAMILIE

Hoewel de meerderheid van de jongeren nabijheid en opvolging voelt van de hoofdverzorg(st)er, geeft iets meer dan de helft van de jongeren aan dat ze zich weinig comfortabel voelen om met hun ouders over persoonlijke en belangrijke zaken te praten.

De materiële familiale welvaart is gelijk voor jongens en meisjes met een gemiddelde van 8,3 op dertien (maximale score). Dit betekent dat onze respondenten een eerder lage materiële welvaart hebben.³ De familiale welvaart werd gemeten aan de hand van de Family Affluence Scale (FAS) of familiale welvaartsschaal. Deze schaal bestaat uit zes items die peilen naar het bezit van het aantal auto's, het aantal computers, het aantal badkamers, het aantal buitenlandse reizen dat het gezin doet, het hebben van een wasmachine en het hebben van een eigen slaapkamer. Bij de meeste jongeren zijn zowel de moeder (72,6%) als de vader (91,3%) tewerkgesteld. Iets meer dan de helft van de ouders heeft ook een diploma van een hogeschool of universiteit.

	Totaal	Jongen	Meisje
	Gemiddelde		
Familiale welvaartschaal (1-13)	8,26	8,31	8,2
	Percentage (aantal)		
Moeder tewerkgesteld	72,62% (602)	72,41% (328)	72,87% (274)
Vader tewerkgesteld	91,28% (775)	92,55% (435)	89,71% (340)
Moeder diploma Hogeschool of Universiteit	53,26% (310)	54,46% (171)	51,87% (139)
Vader diploma Hogeschool of Universiteit	52,64% (289)	53,29% (162)	51,84% (127)

De meesten jongeren groeien op met hun twee ouders (77,6%) en 11,8% leeft samen met één ouder. De resterende jongeren groeien op in een andere (familiale) context. Iets meer dan de helft van de jongeren (56,1%) heeft broers en zussen, voor bijna de helft van de jongeren (48,0%) zijn dat er één of twee.

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Leefsituatie			
Twee ouders	77,63% (767)	76,18% (419)	77,63% (347)
Een ouder	11,84% (117)	11,82% (65)	12,75% (57)
Grootouders	10,53% (104)	12% (66)	8,68% (38)
Een ouder			
Enkel moeder	88,29% (890)	88,41% (496)	88,14% (394)
Enkel vader	11,71% (118)	11,59% (65)	11,86% (53)
Aantal broers en zussen			
Geen	6,88% (68)	6,56% (36)	7,27% (32)
1-2	48,03% (475)	49% (269)	46,82% (206)
3-5	38,12% (377)	37,52% (206)	38,86% (171)
6 of meer	6,98% (69)	6,92% (38)	7,05% (31)
Geslacht			
Enkel zussen	21,85% (203)	22,74% (118)	20,73% (85)
Enkel broers	22,07% (205)	22,74% (118)	21,22% (87)
Broers en zussen	56,08% (521)	54,53% (283)	58,05% (238)

³ https://www.jongeren-en-gezondheid.ugent.be/wordpress/wp-content/uploads/2019/09/HBSC201718_Facstheet_sociodemografie.pdf

Het grootste deel van de jongeren voelt nabijheid (66,4%) met hun zorgverleners ((groot)ouders en/of anderen) en heeft het gevoel dat ze door hen wordt opgevolgd (73,9%). 52,9% van de jongeren geeft echter aan dat ze zich weinig comfortabel voelen om met hun ouders over persoonlijke en belangrijke dingen te praten.

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Gevoelens van nabijheid t.a.v. zorgverlener(s)			
Geen nabijheid	33,63% (339)	32,26% (181)	35,35% (158)
Wel nabijheid	66,37% (669)	67,74% (380)	64,65% (289)
Gevoel van opvolging door zorgverlener(s)			
Weinig	26,09% (263)	32,8% (184)	17,67% (79)
Veel	73,91% (745)	67,2% (377)	82,33% (368)
Comfortabel om met ouders te praten			
Weinig	52,88% (533)	53,65% (301)	51,9% (232)
Veel	47,12% (475)	46,35% (260)	48,1% (215)

2.1.4 VRIENDEN

MEER DAN DE HELFT VAN DE JONGEREN HEEFT VRIENDEN VAN DE ANDERE SEKSE.

We zien dat meisjes voornamelijk veel vriendinnen hebben en jongens veel vrienden. Het is echter niet zo dat er geen vriendschappen tussen de verschillende seksen bestaan. Het merendeel van de jongeren (48,5%) brengt één of twee keer per week, buiten school, samen tijd door met vrienden.

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Mannelijke vrienden			
Geen	18,78% (176)	3,81% (20)	37,86% (156)
1 - 3	39,27% (368)	36,57% (192)	42,72% (176)
4 or more	41,94% (393)	59,62% (313)	19,42% (80)
Vrouwelijke vrienden			
Geen	16,38% (154)	29,25% (148)	1,38% (6)
1 - 3	42,02% (395)	44,86% (227)	38,71% (168)
4 or more	41,6% (391)	25,89% (131)	59,91% (260)
Tijd doorgebracht met vrienden			
Geen vrienden of niet op wekelijkse basis	16,77% (162)	14,18% (76)	20% (86)
1-2 dagen per week	48,86% (472)	43,47% (233)	55,58% (239)
3-4 dagen per week	14,08% (136)	16,42% (88)	11,16% (48)
Bijna dagelijks	20,29% (196)	25,93% (139)	13,26% (57)

De meeste jongeren denkt dat bijna de helft van hun vrienden (50,2%) het belangrijk vindt om hard te studeren. 26,3% van de adolescenten (voornamelijk jongens) denkt dat het belangrijk is voor hun vrienden om een liefde te hebben en 17,1% van de jongens (versus 2,3% van de meisjes) is van mening dat het hebben van seks belangrijk is voor hun vrienden.

Vrienden denken dat het belangrijk is om

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Goed te studeren	50,15% (497)	47,54% (261)	53,39% (236)
Een lief te hebben	26,34% (261)	33,52% (184)	17,42% (77)
Seks te hebben	10,49% (104)	17,12% (94)	2,26% (10)

2.1.5 SCHOOLSITUATIE

DE HELFT VAN DE LEERLINGEN GEEFT AAN TIJDENS DE LAATSTE MAAND GEEN ENKELE DAG OP SCHOOL GEMIST TE HEBBEN.

ZIEKTE IS DE BELANGRIJKSTE REDEN VOOR AFWEZIGHEID.

Het aantal deelnemers is gelijk verdeeld ($\pm 50\%$) over het eerste en het tweede middelbaar. De helft van de leerlingen geeft aan tijdens de laatste maand geen enkele dag op school gemist te hebben. Ziekte is de belangrijkste reden voor afwezigheid.

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Studiejaar			
Eerste middelbaar	50,79% (512)	47,77% (268)	54,59% (244)
Tweede middelbaar	49,21% (496)	52,23% (293)	45,41% (203)
Aantal dagen afwezig op school tijdens voorbije maand			
Geen	53,81% (501)	53,18% (276)	54,61% (225)
1-2 dagen	31,04% (289)	30,44% (158)	31,8% (131)
3-5 dagen	9,56% (89)	9,83% (51)	9,22% (38)
Meer dan 5 dagen	5,59% (52)	6,55% (34)	4,37% (18)
Reden voor afwezigheid op school			
Ziekte	34,03% (343)	34,05% (191)	34% (152)
Menstruatie	2,08% (21)	0% (0)	4,7% (21)
Helpen thuis	0,79% (8)	0,53% (3)	1,12% (5)
Geld verdienen	0,2% (2)	0,36% (2)	0% (0)
Studeren	0,69% (7)	0,36% (2)	1,12% (5)
Babysit	0,3% (3)	0,36% (2)	0,22% (1)
Bij vrienden zijn	0,79% (8)	1,07% (6)	0,45% (2)

70% VAN DE JONGENS EN 86% VAN DE MEISJES VERWACHT VERDER TE STUDEREN.

Minder dan 1% van de deelnemende jongeren verwacht dat zij de middelbare school niet zullen afmaken. 28,1% van de jongens tegenover 13,6% van de meisjes denkt een diploma van het secundair onderwijs te halen. Tot slot denkt 70,2% van de jongens en 86,4% van de meisjes pas te stoppen met school wanneer hij/zij een diploma van de universiteit of hogeschool heeft behaald.

Aantal schooljaren dat jongere denkt af te werken

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Minder dan middelbare school	0,93% (8)	1,67% (8)	0% (0)
Volledig middelbare school	21,73% (186)	28,12% (135)	13,56% (51)
Hogeschool of universiteit	77,34% (662)	70,21% (337)	86,44% (325)

2.1.6 DE BUURT WAAR JONGEREN WONEN

43% VAN DE MEISJES EN 29% VAN DE JONGENS VOELDEN ZICH REEDS BEDREIGD IN HUN BUURT EN/OF OP (WEG NAAR) SCHOOL.

We stelden aan jongeren enkele vragen over hun buurt en hoe veilig ze zich daar voelen. In het algemeen hebben jongens meer dan meisjes het gevoel dat er sociale cohesie is in de buurt. Meisjes voelen zich meer dan jongens bedreigd in hun buurt (en op (weg naar) school) (42,7%) en 75% van de jongeren heeft het gevoel dat ze bij iemand terecht kunnen wanneer ze zich onveilig voelen. 10,9% van de jongens en 8,1% van de meisjes voelt zich op het moment van de bevraging onveilig op (weg naar) school of in de buurt.

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Sociale cohesie in de buurt			
Mensen uit mijn buurt zorgen voor hun burens en helpen ze	58,33% (588)	58,65% (329)	57,94% (259)
Mensen uit mijn buurt kan je vertrouwen	47,22% (476)	52,23% (293)	40,94% (183)
Mensen uit mijn buurt weten wie ik ben	68,55% (691)	71,84% (403)	64,43% (288)
Mensen uit mijn buurt geven om mij	38,1% (384)	41% (230)	34,45% (154)
Bedreigd gevoeld op (weg naar) school of in de buurt	34,82% (351)	28,52% (160)	42,73% (191)
Terecht kunnen bij iemand wanneer onveilig	75,00% (258)	74,68% (118)	75,27% (140)
Op dit moment onveilig op (weg naar) school of in de buurt	9,36% (32)	10,90% (17)	8,06% (15)

2.1.7 GEBRUIK (SOCIALE) MEDIA

BIJNA ALLE JONGEREN HEBBEN EEN GSM EN EEN EIGEN ACCOUNT OP SOCIALE MEDIA.

Onderstaande tabel geeft het gebruik van (sociale) media weer. 79,4% heeft een eigen televisie en 88,2% van de leerlingen bezit een eigen computer, laptop of tablet met internetverbinding. 95,9% heeft een eigen gsm of mobiele telefoon en 96,2% heeft een eigen account op sociale media.

Vertel me voor elk toestel of je er toegang tot hebt

		Totaal	Jongen	Meisje
		Percentage (aantal)		
Televisie	Neen, ik heb dit niet	0,9% (9)	0,5% (3)	1,3% (6)
	Ja, op school	0,6% (6)	0,5% (3)	0,7% (3)
	Ja, we hebben er één in ons huis	19,1% (193)	15,7% (88)	23,5% (105)
	Ja, ik heb dit	79,4% (800)	83,2% (467)	74,5% (333)
Computer, laptop of tablet (bv. iPad) met internetverbinding	Neen, ik heb dit niet	1,5% (15)	2,0% (11)	0,9% (4)
	Ja, op school	0,7% (7)	1,1% (6)	0,2% (1)
	Ja, we hebben er één in ons huis	9,6% (97)	9,4% (53)	9,8% (44)
	Ja, ik heb dit	88,2% (889)	87,5% (491)	89,0% (398)
Eigen gsm	Neen, ik heb dit niet	1,8% (18)	1,2% (7)	2,5% (11)
	Ja, op school	0,2% (2)	0,4% (2)	0,0% (0)
	Ja, we hebben er één in ons huis	2,1% (21)	3,0% (17)	0,9% (4)
	Ja, ik heb dit	95,9% (967)	95,4% (535)	96,6% (432)
Account op sociale media (Facebook, Twitter, Instagram, Whatsapp)	Neen, ik heb dit niet	1,5% (15)	1,2% (7)	1,8% (8)
	Ja, op school	0,3% (3)	0,5% (3)	0,0% (0)
	Ja, we hebben er één in ons huis	2,0% (20)	2,3% (13)	1,6% (7)
	Ja, ik heb dit	96,2% (970)	95,9% (538)	96,6% (432)

EEN VIJFDE VAN DE JONGEREN BESTEEDT MEER DAN VIJF UREN PER DAG AAN SOCIALE MEDIA, ONLINE CHATTEN MET VRIENDEN, COMPUTERSPELLETJES SPELEN OF HET GEBRUIK VAN INTERACTIEVE MEDIA.

19,8% van de deelnemende leerlingen (18,6% meisjes en 20,8% jongens) geeft aan dat ze meer dan vijf uren per dag tijd besteden aan sociale media, online chatten met vrienden, computerspelletjes spelen of het gebruik van interactieve media, 1,2% leerlingen gebruiken geen sociale media (vijf meisjes en zeven jongens). Onderstaande tabel geeft ook aan hoeveel leerlingen er ongeveer één, twee of drie uur per dag aan sociale media besteden.

Hoeveel uur besteed je op een gewone dag in totaal aan het gebruik van sociale media, online chatten met vrienden, computerspelletjes spelen of het gebruik van interactieve media?

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Geen	1,2% (12)	1,3% (7)	1,2% (5)
Ongeveer 1 uur of minder	13,7% (134)	13,8% (76)	13,5% (58)
Ongeveer 2 uur	22,7% (222)	21,9% (120)	23,7% (102)
Ongeveer 3 uur	24,3% (238)	24,6% (135)	23,9% (103)
Tussen 4 en 5 uur	18,4% (180)	17,7% (97)	19,3% (83)
Meer dan 5 uur	19,8% (194)	20,8% (114)	18,6% (80)
Totaal	100,0% (980)	100,0% (549)	100,0% (431)

33,6% van de deelnemende jongens geeft aan dat ze soms of vaak naar pornografie kijken, 46,3% van de jongens deed dit nog nooit, 4,5% van de meisjes kijkt soms of vaak naar pornografie en 86,2% heeft dit nog nooit gezien.

Heb je ooit al eens naar pornografie gekeken?

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Nooit	64,5% (593)	46,3% (231)	86,2% (36)2
Zelden	12,4% (114)	16,4% (82)	7,6% (32)
Soms	10,6% (97)	16,6% (83)	3,3% (14)
Vaak	9,8% (90)	17,0% (85)	1,2% (5)
Weet ik niet	2,7% (25)	3,6% (18)	1,7% (7)
Totaal	100,0% (919)	100,0% (499)	100,0% (420)

2.2 GEZONDHEID

2.2.1 ALGEMENE GEZONDHEID EN TEVREDENHEID LICHAAM

ONGEVEER VIER OP VIJF VAN ALLE JONGEREN GEEFT AAN IN GOEDE GEZONDHEID TE ZIJN. MEER JONGENS DAN MEISJES VOELEN ZICH GOED IN HUN LICHAAM.

Adolescenten kregen vragen over de algemene perceptie van hun gezondheid, hun lichaamsbeeld en het begin van de puberteit. Deze start van de puberteit werd gemeten door enerzijds te vragen of de puberteit reeds was begonnen en anderzijds door meisjes te vragen naar de ontwikkeling van hun borsten en start van menstruatie. Bij de jongens werden vragen gesteld over stemverandering en baardgroei. In totaal werden vijf vragen beoordeeld om het lichaamsbeeld bij jongeren te meten. In onderstaande tabel is de gemiddelde score van de jongens en meisjes op de vijf vragen weergegeven (max = vijf, heel tevreden). Vervolgens werden ze samengevat in één enkele indicator die het percentage adolescenten weergeeft die zich goed voelen in hun lichaam.

Iets meer jongens (85,2%) dan meisjes (80,5%) hebben de indruk dat ze in goede gezondheid verkeren. 32,3% van de jongens en 19,7% van de meisjes voelen zich goed in hun lichaam.

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Algemene perceptie gezondheid			
Goede gezondheid	83,13% (838)	85,2% (478)	80,54% (360)
	Gemiddelde		
Lichaamsbeeld			
Over het algemeen ben ik tevreden met mijn lichaam	3,90	4,21	3,51
Ik hou van hoe ik eruit zie	3,68	3,97	3,31
Ik maak me zorgen over hoe mijn lichaam eruit ziet	2,50	2,38	2,64
Ik wou vaak dat mijn lichaam anders was	2,52	2,25	2,86
Ik ben bezorgd dat ik niet normaal ontwikkel	1,98	1,97	2,00
	Percentage (aantal)		
Aangegeven lichamelijk comfort	26,69% (269)	32,26% (181)	19,69% (88)
Start puberteit	97,4% (899)	97,83% (495)	96,88% (404)

2.2.2 MENTALE GEZONDHEID

MEISJES VOELEN ZICH IETS MEER DEPRESSIEF DAN JONGENS

In de GEAS zijn drie indicatoren opgenomen over mentale gezondheid: algemeen gevoel van geluk, depressieve symptomen en ervaring (ooit) met middelengebruik (alcohol, tabak en andere drugs).

Zowel jongens als meisjes scoren hoog op een algemeen geluksgevoel, respectievelijk 4,2 en 3,8 op vijf. Een gemiddelde score van depressieve symptomen werd uitgerekend op basis van vijf items en varieert van één tot vijf. Hoe hoger de score, hoe meer depressieve symptomen de adolescent heeft. De score is in het algemeen laag (2,3) en meisjes scoren iets hoger dan jongens (2,5 versus 2,1).

Depressieve symptomen

	Totaal	Jongen	Meisje
	Gemiddelde		
Positieve symptomen			
In het algemeen ben ik gelukkig	4,02	4,24	3,79
Depressieve symptomen			
Ik beschuldig mezelf wanneer er iets fout gaat	3,23	3,22	3,21
Ik maak me zorgen zonder goede reden	3,13	2,97	2,84
Ik ben zo ongelukkig dat ik moeilijk kan slapen	3,22	3,21	3,23
Ik voel me triest/verdrietig	2,97	2,84	3,13
Ik ben zo ongelukkig dat ik erover denk mezelf pijn te doen	1,87	1,73	2,05
Gemiddelde score depressieve symptomen	2,28	2,14	2,46

DE KLEINE GROEP DIE REEDS MIDDELEN (SIGARETTEN, ALCOHOL, DRUGS) GEBRUIKTEN, BESTAAT VOORNAMELIJK UIT JONGENS.

Bij het middelengebruik, zien we dat 23% van de respondenten ooit al alcohol dronk. Vervolgens hebben 9,2% jongeren ooit al eens gerookt: 11,6% van de jongens en 6,3% van de meisjes. 2,7% van de groep respondenten gebruikte reeds marihuana en 1,3% gebruikte een andere drugs. Dit zijn voornamelijk jongens.

Middelengebruik (ooit)

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Sigaretten	9,23% (93)	11,59% (65)	6,26% (28)
Alcohol	23,02% (232)	23,17% (130)	22,82% (102)
Marihuana	2,68% (27)	3,57% (20)	1,57% (7)
Andere drugs	1,29% (13)	1,96% (11)	0,45% (2)

2.2.3 EMPOWERMENT

OP DE ALGEMENE EMANCIPATIE/ZELFBESCHIKKINGSSCHAAL SCOREN JONGENS EN MEISJES ONGEVEER HETZELFDE.

IN HET ALGEMEEN ZIJN JONGEREN BEHOORLIJK GOED GEËMANCEPEERD.

De GEAS verkent drie dimensies van empowerment in de vroege adolescentie, gerelateerd aan bewegingsvrijheid, gehoord worden en besluitvorming. 'Bewegingsvrijheid' beschrijft de mate waarin adolescenten vrij zijn om alleen naar bepaalde plaatsen te gaan (bijv. Naschoolse activiteiten, feesten, ontmoeting met vrienden van het andere geslacht en gemeenschapscentrum / films). 'Gehoord worden' gaat over de mate waarin de mening van adolescenten wordt gehoord door hun ouders, leraren of volwassenen in de gemeenschap. 'Besluitvorming' is de mate waarin adolescenten dagelijks beslissingen kunnen maken over hun eigen leven, zoals vriendschappen, kleding, wat te doen met hun vrije tijd en wat te eten buitenshuis. Jongens rapporteren een iets grotere bewegingsvrijheid dan meisjes (2,8 versus 2,7 op 4). De score op 'gehoord worden' is hoger: meisjes hebben een gemiddelde van 3,3 en jongens 3,2 op 4. De score voor 'besluitvorming' (samenvattend vier items) is de hoogste in vergelijking met de twee voorgaande schalen. Jongens scoren hierop gemiddeld 3,5 en meisjes 3,6 op 4. Het resultaat van de algemene emancipatie/zelfbeschikkingsschaal is gelijklopend voor jongens en meisjes (3,2 op 4).

Empowerment

	Totaal	Jongen	Meisje
	Gemiddelde		
Bewegingsvrijheid	2,75	2,8	2,69
Gehoord worden	3,25	3,19	3,33
Besluitvorming	3,53	3,49	3,58
Emancipatie / zelfbeschikking	3,17	3,15	3,19

2.2.4 ERVARING MET GEWELD (GEEN PARTNERGEWELD)

EÉN OP DRIE RESPONDENTEN DROEG DOIT AL IETS BIJ ZICH OM ZICHZELF TE BESCHERMEN. 14% VAN DE JONGEREN HEEFT TIJDENS DE ZES MAANDEN VOORAFGAAND AAN HET ONDERZOEK TE MAKEN GEHAD MET GEWELD. DIT ZIJN VOORNAMELIJK JONGENS.

31,9% van de jongeren (29,6% van de jongens en 34,7% van de meisjes) is de zes maanden voorafgaand aan de vragenlijst geplaagd geweest. Ongeveer 14% van de jongeren heeft in diezelfde periode te maken gehad met fysiek geweld als dader of slachtoffer. In beide gevallen zijn dit voornamelijk jongens. Heel wat jongeren (36,6%) die toeschouwer zijn geweest van fysiek geweld probeerden dit geweld te stoppen. Dit gebeurt door jongens (38,7%) en meisjes (33,8%). 34,4% van de jongens en 24,6% van de meisjes geeft aan ooit al iets bij zich gehad te hebben om zichzelf te beschermen.

Ervaringen met geweld

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Plagen (voorbij 6 maanden)			
Ervaring met plagen	31,85% (321)	29,59% (166)	34,68% (155)
Slachtoffer fysiek geweld door leeftijdsgenoten	14,78% (149)	18,36% (103)	10,29% (46)
Dader fysiek geweld bij leeftijdsgenoten	14,68% (148)	19,96% (112)	8,05% (36)
Toeschouwer			
Als toeschouwer geweld proberen stoppen	36,51% (368)	38,68% (217)	33,78% (151)
Zelfverdediging			
Iets bij zich dragen om zichzelf te beschermen	29,06% (102)	34,38% (55)	24,61% (47)

2.2.5 AAN WIE INFO VRAGEN OVER GEZONDHEID?

VOOR MEISJES ZIJN VRIENDEN HEEL BELANGRIJK OM INFORMATIE UIT TE WISSELEN OVER GEZONDHEID. JONGENS EN MEISJES VRAGEN OOK INFORMATIE AAN ANDERE VERTROUWENSPERSONEN ZOALS EEN LEERKRACHT, TRAINER, JONGERENWERKER EN GEESTELIJKE.

Onderstaande tabel geeft weer aan wie respondenten informatie over hun **lichaam** zouden vragen. Bij jongens zijn dit vooral een trainer en een geestelijke, bij meisjes een vriend en een trainer.

Stel dat je meer informatie nodig zou hebben over je lichaam, aan wie zou je dit vragen?

		Jongen	Meisje
		Percentage (aantal)	
Een leraar	Neen	80,2% (450)	88,8% (397)
	Ja	19,8% (111)	11,2% (50)
Een trainer	Neen	59,7% (335)	62,4% (279)
	Ja	40,3% (226)	37,6% (168)
Een gezondheidswerker	Neen	96,4% (541)	98,9% (442)
	Ja	3,6% (20)	1,1% (5)
Een jongerenwerker	Neen	72,5% (407)	76,7% (343)
	Ja	27,5% (154)	23,3% (104)
Een vriend	Neen	72,5% (407)	41,4% (185)
	Ja	27,5% (154)	58,6% (262)
Mijn (stief)moeder	Neen	77,5% (435)	91,1% (407)
	Ja	22,5% (126)	8,9% (40)
Mijn (stief)vader	Neen	95,2% (534)	84,6% (378)
	Ja	4,8% (27)	15,4% (69)
Mijn (stief)zus	Neen	93,0% (522)	98,9% (442)
	Ja	7,0% (39)	1,1% (5)
Mijn (stief)broer	Neen	97,1% (545)	98,9% (442)
	Ja	2,9% (16)	1,1% (5)
Een geestelijke	Neen	64,2% (360)	65,3% (292)
	Ja	35,8% (201)	34,7% (155)
Ik zou het opzoeken op internet	Neen	95,5% (536)	95,3% (426)
	Ja	4,5% (25)	4,7% (21)

Voor vragen omtrent **seksualiteit en (veilige) seks** vragen meisjes vooral advies aan vrienden en vervolgens aan een geestelijke. Bij jongens komt een geestelijke op de eerste plaats en vervolgens een trainer.

Stel dat je meer informatie nodig zou hebben over seksualiteit en (veilige) seks, aan wie zou je dit vragen?

		Jongen	Meisje
		Percentage (aantal)	
Een leraar	Neen	81,8% (459)	93,7% (419)
	Ja	18,2% (102)	6,3% (28)
Een trainer	Neen	71,1% (399)	80,1% (358)
	Ja	28,9% (162)	19,9% (89)
Een gezondheidswerker	Neen	97,5% (547)	99,1% (443)
	Ja	2,5% (14)	0,9% (4)
Een jongerenwerker	Neen	76,3% (428)	81,9% (366)
	Ja	23,7% (133)	18,1% (81)
Een vriend	Neen	78,3% (439)	65,1% (291)
	Ja	21,7% (122)	34,9% (156)
Mijn (stief)moeder	Neen	82,7% (464)	91,5% (409)
	Ja	17,3% (97)	8,5% (38)
Mijn (stief)vader	Neen	96,1% (539)	92,6% (414)
	Ja	3,9% (22)	7,4% (33)
Mijn (stief)zus	Neen	93,9% (527)	99,3% (444)
	Ja	6,1% (34)	0,7% (3)
Mijn (stief)broer	Neen	97,1% (545)	99,8% (446)
	Ja	2,9% (16)	0,2% (1)
Een geestelijke	Neen	67,6% (379)	72,5% (324)
	Ja	32,4% (182)	27,5% (123)
Ik zou het opzoeken op internet	Neen	95,2% (534)	94,6% (423)
	Ja	4,8% (27)	5,4% (24)

Wanneer de leerlingen informatie nodig zouden hebben over **liefdesrelaties**, zouden meisjes en jongens dit vooral aan een jongerenwerk(st)er en vrienden vragen. Als we de hulpvraag aan ouders bekijken, dan zien we dat meer jongens dan meisjes raad vragen aan hun (stief)moeder en meer meisjes dan jongens aan hun (stief)vader.

Stel dat je meer informatie nodig zou hebben over liefdesrelaties, aan wie zou je dit vragen?

		Jongen	Meisje
		Percentage (aantal)	
Een leraar	Neen	89,3% (501)	93,7% (419)
	Ja	10,7% (60)	6,3% (28)
Een trainer	Neen	91,6% (514)	97,1% (434)
	Ja	8,4% (47)	2,9% (13)
Een gezondheidswerker	Neen	95,0% (533)	97,8% (437)
	Ja	5,0% (28)	2,2% (10)
Een jongerenwerker	Neen	57,8% (324)	55,0% (246)
	Ja	42,2% (237)	45,0% (201)
Een vriend	Neen	68,6% (385)	56,6% (253)
	Ja	31,4% (176)	43,4% (194)
Mijn (stief)moeder	Neen	76,1% (427)	86,8% (388)
	Ja	23,9% (134)	13,2% (59)
Mijn (stief)vader	Neen	92,2% (517)	80,5% (360)
	Ja	7,8% (44)	19,5% (87)
Mijn (stief)zus	Neen	90,4% (507)	97,3% (435)
	Ja	9,6% (54)	2,7% (12)
Mijn (stief)broer	Neen	97,7% (548)	99,6% (445)
	Ja	2,3% (13)	0,4% (2)
Een geestelijke	Neen	84,5% (474)	87,9% (393)
	Ja	15,5% (87)	12,1% (54)
Ik zou het opzoeken op internet	Neen	97,1% (545)	96,2% (430)
	Ja	2,9% (16)	3,8% (17)

Wanneer de leerlingen informatie nodig zouden hebben over **gelijkheid tussen jongens en meisjes**, zouden ze advies vragen aan vrienden, leerkrachten en jongerenwerk(st)ers.

Stel dat je meer informatie nodig zou hebben over gelijkheid tussen jongens en meisjes, aan wie zou je dit vragen?

		Jongen	Meisje
		Percentage (aantal)	
Een leraar	Neen	70,1% (393)	70,2% (314)
	Ja	29,9% (168)	29,8% (133)
Een trainer	Neen	85,6% (480)	90,4% (404)
	Ja	14,4% (81)	9,6% (43)
Een gezondheidswerker	Neen	90,9% (510)	91,7% (410)
	Ja	9,1% (51)	8,3% (37)
Een jongerenwerker	Neen	72,0% (404)	69,6% (311)
	Ja	28,0% (157)	30,4% (136)
Een vriend	Neen	70,1% (393)	53,5% (239)
	Ja	29,9% (168)	46,5% (208)
Mijn (stief)moeder	Neen	76,1% (427)	75,6% (338)
	Ja	23,9% (134)	24,4% (109)
Mijn (stief)vader	Neen	92,0% (516)	85,2% (381)
	Ja	8,0% (45)	14,8% (66)
Mijn (stief)zus	Neen	90,9% (510)	91,3% (408)
	Ja	9,1% (51)	8,7% (39)
Mijn stief(broer)	Neen	95,4% (535)	96,4% (431)
	Ja	4,6% (26)	3,6% (16)
Een geestelijke	Neen	79,1% (444)	78,5% (351)
	Ja	20,9% (117)	21,5% (96)
Ik zou het opzoeken op internet	Neen	96,1% (539)	95,7% (428)
	Ja	3,9% (22)	4,3% (19)

2.3 RELATIONELE EN SEKSUELE GEZONDHEID

2.3.1 KENNIS

ER IS GEBREK AAN KENNIS OMTRENT SEKSUALITEIT. JONGEREN SCOREN VOORAL MINDER GOED OP VRAGEN OMTRENT HIV.

De kennis over seksuele gezondheid werd beoordeeld aan de hand van zes vragen over zwangerschap (voortplanting en anticonceptie) en vier vragen over HIV. In de onderstaande tabel zijn de percentages weergegeven van de leerlingen die het antwoord op de stelling juist hadden. De overige respondenten denken dat deze fout is, willen niet antwoorden of weten het niet.

De stellingen 'Een meisje kan zwanger worden na kussen of knuffelen' en 'Een condoom gebruiken kan je beschermen tegen zwangerschap' worden het meest juist beantwoord. De stellingen 'Voor een meisje of jongen seks heeft, kan hij/zij een pil slikken die hem/haar beschermt tegen HIV', 'Een jongen of meisje kan HIV krijgen de eerste keer dat hij of zij seks heeft' en 'Een meisje kan kruiden gebruiken om te zorgen dat ze niet zwanger wordt' worden het vaakst fout beantwoord.

Kennis over seksualiteit

	Totaal	Jongen	Meisje
Een meisje kan zwanger worden de eerste keer dat ze seks heeft	66,17% (667)	64,53% (362)	68,23% (305)
Een jongen of meisje kan HIV krijgen de eerste keer dat hij of zij seks heeft	41,96% (423)	45,81% (257)	37,14% (166)
Een meisje kan zwanger worden na kussen of knuffelen	94,05% (948)	93,40% (524)	94,85% (424)
Een meisje kan elke dag een pil slikken om zich tegen zwangerschap te beschermen	69,64% (702)	65,42% (367)	74,94% (335)
Een condoom gebruiken kan je beschermen tegen zwangerschap	88,99% (897)	91,09% (511)	86,35% (386)
Een condoom gebruiken kan je beschermen tegen HIV	54,27% (547)	58,47% (328)	48,99% (219)
Je kan HIV krijgen door te kussen	46,92% (473)	49,55% (278)	43,62% (195)
Een meisje kan een spuit of injectie krijgen die haar tegen zwangerschap beschermt.	45,14% (455)	47,42% (266)	42,28% (189)
Voor een meisje of jongen seks heeft, kan hij/zij een pil slikken die hem/haar beschermt tegen HIV	24,31% (245)	27,63% (155)	20,13% (90)
Een meisje kan kruiden gebruiken om te zorgen dat ze niet zwanger wordt	42,66% (430)	43,14% (242)	42,06% (188)

Onderstaande tabel geeft een samenvatting van het aantal juiste antwoorden voor zwangerschap met een score variërend van nul tot zes en een samenvattende score van nul tot vier voor het aantal juiste antwoorden voor HIV. Hieruit kunnen we afleiden dat de vooral de kennis over HIV redelijk beperkt is.

	Totaal	Jongen	Meisje
	Gemiddelde		
Kennis zwangerschap (0-6)	4,07	4,05	4,09
Kennis HIV (0-4)	1,67	1,81	1,5

2.3.2 ROMANTISCHE RELATIES

ONGEVEER DRIE OP VIJF JONGEREN HAD REEDS EEN RELATIE. JONGENS HEBBEN MEER ERVARING MET RELATIES DAN MEISJES.

42,5% van de respondenten gaf aan nog nooit een relatie gehad te hebben. 35,7% daarvan zijn jongens en 50,6% meisjes. 41,3% van de jongeren heeft op het moment van de bevraging geen relatie maar had er eerder één en 15,2% van de respondenten heeft op het moment van de bevraging een lief: 19,3% van de jongens en 10,4% van de meisjes. Ongeveer 1% van de jongeren geeft ook aan verloofd of getrouwd te zijn. Het is niet duidelijk of dit om een werkelijke (geplande) verbintenis gaat of om een interpretatie van een vaste relatie.

Welke omschrijving past momenteel het best bij jou?

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Ik heb nog nooit een relatie gehad	42,50% (377)	35,68% (172)	50,62% (205)
Ik heb momenteel geen relatie, maar ik heb in het verleden al een lief gehad	41,26% (366)	43,98% (212)	38,02% (154)
Ik heb momenteel een lief	15,22% (135)	19,29% (93)	10,37% (42)
Ik ben verloofd of getrouwd	1,01% (9)	1,04% (5)	0,99% (4)

14,7% van de meisjes is nog nooit verliefd geweest, dit is het geval bij 15,0% van de jongens. Bij de meisjes werd 1,7% al eens verliefd op een meisje, 74,4% op een jongen en 5,9% op beide geslachten. Bij de jongens werd 82,0% al eens verliefd op een meisje. 0,4% op een jongen en 0,4% op beide geslachten.

0,8% VAN DE JONGENS EN 7,6% VAN DE MEISJES WERD REEDS VERLIEFD OP IEMAND VAN HETZELFDE GESLACHT.

Ben je ooit verliefd geweest op een jongen of meisje?

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Nee, op geen van beide	14,9% (142)	15,0% (80)	14,7% (62)
Ja, op een meisje	46,5% (444)	82,0% (437)	1,7% (7)
Ja, op een jongen	33,1% (316)	0,4% (2)	74,4% (314)
Ja, op een meisje en een jongen	2,8% (27)	0,4% (2)	5,9% (25)
Ik antwoord liever niet	2,7% (26)	2,3% (12)	3,3% (14)
Totaal	100,0% (955)	100,0% (533)	100,0% (422)

In de groep van jongeren die nog nooit verliefd was, denkt 2,3% van de meisjes ook nooit verliefd te zullen worden. Bij de jongens is dit 7,5%. Geen enkel meisje denkt verliefd te zullen worden op een meisje of op beide geslachten en 89,5% denkt verliefd te worden op een jongen. Bij de jongens denkt 76,5% verliefd te zullen worden op een meisje, één jongen op beide geslachten en geen enkele jongen denkt verliefd te worden op een andere jongen.

Als je verliefd zou worden, denk je dat dat waarschijnlijk zou zijn op:

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Ik denk dat ik nooit verliefd zal worden	5,2% (10)	7,5% (8)	2,3% (2)
Een meisje	42,2% (81)	76,4% (81)	0,0% (0)
Een jongen	40,1% (77)	0,0% (0)	89,5% (77)
Er is evenveel kans dat het een jongen of een meisje wordt	0,5% (1)	0,9% (1)	0,0% (0)
Weet ik niet	12,0% (23)	15,1% (16)	8,1% (7)
Totaal	100,0% (192)	100,0% (106)	100,0% (86)

16,7% VAN DE JONGENS EN 14,3% VAN DE MEISJES VOELT ZICH NIET ENKEL AANGETROKKEN TOT HET ANDERE GESLACHT.

7,7% van de jongens en 65,7% van de meisjes voelt zich 100% aangetrokken tot jongens, tegenover 66,7% jongens en 2,3% meisjes die zich 100% tot meisjes aangetrokken voelen, 3,9% van de meisjes en 4,3% van de jongens voelen zich evenveel aangetrokken tot jongens als tot meisjes.

Hoe zou jij jezelf beschrijven op het vlak van aantreking tot jongens of meisjes?

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
100% aangetrokken tot jongens	33,7% (327)	7,7% (41)	65,7% (286)
Grotendeels aangetrokken tot jongens, maar een klein beetje tot meisjes	3,4% (33)	1,3% (7)	6,0% (26)
Evenveel aangetrokken tot jongens als tot meisjes	4,1% (40)	4,3% (23)	3,9% (17)
Grotendeels aangetrokken tot meisjes, maar een klein beetje tot jongens	2,8% (27)	3,4% (18)	2,1% (9)
100% aangetrokken tot meisjes	37,8% (366)	66,7% (356)	2,3% (10)
Weet ik niet	18,2% (176)	16,7% (89)	20,0% (87)
Totaal	100,0% (969)	100,0% (534)	100,0% (435)

ONGEVEER ÉÉN VIERDE VAN DE JONGEREN DIE OOI AL EEN RELATIE HAD WERD SLACHTOFFER VAN PARTNERGEWELD EN ONGEVEER ÉÉN VIJFDE GEEFT AAN REEDS DADER TE ZIJN GEWEEST.

In de groep jongeren die reeds een relatie hadden (n= 510), geeft 24,5% van de jongeren aan ooit al slachtoffer te zijn geweest van fysiek partnergeweld. Dit gebeurt vooral bij jongens (28,7% versus 18%). Ongeveer evenveel jongens als meisjes (gemiddeld 18,6%) zijn daders van partnergeweld.

Partnergeweld (ooit)

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Slachtoffer van partnergeweld	24,51% (125)	28,71% (89)	18% (36)
Dader van partnergeweld	18,63% (95)	19,03% (59)	18% (36)

De GEAS ontwikkelde vignetten om geslachtsverschillen in communicatiestijl te beoordelen. Deze vignetten zijn ontworpen om te onderzoeken hoe adolescenten anders over relaties en ervaringen van adolescenten denken indien de hoofdpersoon een jongen of een meisje is. Ze laten ook toe om na te gaan hoe de respondenten hun eigen houding of gedrag beoordeelden ten opzichte van wat ze als typisch beschouwen in hun omgeving. Eén van de vignetten beoordeelde de communicatiestijl van de jongeren in de context van romantische relaties tussen jongens en meisjes, waaronder direct, indirect en niet-communicatieve (vermijdings-) strategieën.

Adolescenten gebruikten over het algemeen een indirecte communicatiestijl om romantische relaties aan te gaan. Over het algemeen communiceerden jongens bij een romantische toenadering iets directer dan meisjes.

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Communicatie Stijl			
0 Vermijden			
1 - Indirect	1,29% (0,9)	1,54% (0,78)	0,97% (0,94)
2 - Direct			

2.3.3 SEKSUELE ERVARINGEN

Bij de jongens heeft 51,0% nog nooit gekust, 41,3% kuste reeds met een meisje, drie jongens kusten reeds met een jongen en één jongen kuste met zowel meisjes als jongens, 71,4% van de meisjes heeft nog nooit gekust, 22,1% kuste met een jongen en 1,2% met een meisje, vier meisjes kusten met jongens en meisjes.

Heb je ooit gekust?

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Neen	60,3% (578)	51,0% (268)	71,4% (310)
Ja, met een jongen	10,3% (99)	0,6% (3)	22,1% (96)
Ja, met een meisje	23,1% (222)	41,3% (217)	1,2% (5)
Ja, zowel met een jongen als met een meisje	0,5% (5)	0,2% (1)	0,9% (4)
Weet ik niet	5,7% (55)	6,9% (36)	4,4% (19)
Totaal	100,0% (959)	100,0% (525)	100,0% (434)

ONGEVEER 40% VAN DE JONGEREN HEEFT ERVARING MET FLIRTEN OP SOCIALE MEDIA. MINDER DAN 5% STUURDE REEDS EEN SEKSUEEL GETINTE FOTO NAAR IEMAND EN IETS MEER DAN 30% VAN DE JONGEREN ONTVING REEDS DERGELIJKE FOTO.

Bij de meisjes heeft 64,4% nog nooit geflirt via telefoon, e-mail of sociale media, 1,5% flirtte met een meisje en 29,0% flirtte met een jongen, zes meisjes hebben reeds geflirt met jongens en meisjes. Bij de jongens heeft 44,5% nog nooit geflirt via telefoon, e-mail of sociale media, 48,0% flirtte met een meisje en 1,5% flirtte met een jongen, vijf jongens deden dit reeds met jongens en meisjes.

Heb je ooit met iemand geflirt via telefoon, e-mail of sociale media?

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Neen	53,2% (490)	44,5% (230)	64,4% (260)
Ja, met een jongen	13,6% (125)	1,5% (8)	29,0% (117)
Ja, met een meisje	27,6% (254)	48,0% (248)	1,5% (6)
Ja, zowel met een jongen als met een meisje	1,2% (11)	1,0% (5)	1,5% (6)
Weet ik niet	4,5% (41)	5,0% (26)	3,7% (15)
Totaal	100,0% (921)	100,0% (517)	100,0% (404)

Van de jongens die wensten te antwoorden op de vraag (n=372), stuurde 4,8% ooit een seksuele foto van zichzelf via gsm, e-mail of sociale media naar een meisje en 3,5% van de meisjes (n=258) deed dit naar een jongen. Meisjes en jongens stuurden geen seksuele foto's naar iemand van hetzelfde geslacht, 93,0% van de jongens en 94,6% van de meisjes stuurden nog nooit een seksuele foto van zichzelf via gsm, e-mail of sociale media.

Heb je ooit een seksuele foto van jezelf naar iemand gestuurd via gsm, e-mail of sociale media?

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Neen	93,7% (590)	93,0% (346)	94,6% (244)
Ja, naar een jongen	1,4% (9)	0,0% (0)	3,5% (9)
Ja, naar een meisje	2,9% (18)	4,8% (18)	0,0% (0)
Ja, zowel naar een jongen als naar een meisje	0,2% (1)	0,0% (0)	0,4% (1)
Weet ik niet	1,9% (12)	2,2% (8)	1,6% (4)
Totaal	100,0% (630)	100,0% (372)	100,0% (258)

2,0% van de meisjes en 34,0% van de jongens die bereid waren te antwoorden op de vraag (n=599) ontving ooit een seksuele foto via gsm, e-mail of sociale media van een meisje. 26,0% van de meisjes en 0,8% van de jongens kreeg dit van een jongen en 68,7% van de meisjes en 63,2% van de jongens ontving dit nooit.

Heb je ooit een seksuele foto ontvangen via gsm, e-mail of sociale media?

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Neen	65,4% (392)	63,2% (223)	68,7% (169)
Ja, van een jongen	11,2% (67)	0,8% (3)	26,0% (64)
Ja, van een meisje	20,9% (125)	34,0% (120)	2,0% (5)
Ja, zowel van een jongen als van een meisje	2,5% (15)	2,0% (7)	3,3% (8)
Totaal	100,0% (599)	100,0% (353)	100,0% (246)

HET GROTE DEEL VAN DE RESPONDENTEN IS NOG NIET FYSIEK SEKSUEEL ACTIEF. DE RESPONDENTEN HEBBEN VOORNAMELIJK ERVARING MET KUSSEN. DE JONGENS HEBBEN MEER ERVARING DAN DE MEISJES.

6,1% van de meisjes en 17,1% van de jongens raakte ooit de geslachtsdelen aan van iemand anders of werd ooit door iemand aangeraakt, 76,9% van de jongens en 91,2% van de meisjes deden dit nooit.

Heb je ooit de geslachtsdelen van een andere jongen of meisje aangeraakt, of werd jij ooit door iemand aangeraakt?

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Neen	83,4% (782)	76,9% (397)	91,2% (385)
Ja, door een jongen	2,6% (24)	0,4% (2)	5,2% (22)
Ja, door een meisje	9,2% (86)	16,1% (83)	0,7% (3)
Ja, zowel door een jongen als door een meisje	0,4% (4)	0,6% (3)	0,2% (1)
Weet ik niet	4,5% (42)	6,0% (31)	2,6% (11)
Totaal	100,0% (938)	100,0% (516)	100,0% (422)

Van de jongens zegt 86,3% nog nooit seks te hebben gehad, 3,4% had reeds 1 keer seks en 3,9% reeds meerdere keren. Bij de meisjes is 96,1% nog maagd. Drie meisjes (0,7%) hadden reeds één keer seks en vijf meisjes (1,1%) reeds meerdere keren.

Heb je al ooit seks gehad?

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Neen	90,7% (880)	86,3% (461)	96,1% (419)
Ja, 1 keer	2,2% (21)	3,4% (18)	0,7% (3)
Ja, meerdere keren	2,7% (26)	3,9% (21)	1,1% (5)
Ik begrijp de vraag niet	0,7% (7)	0,9% (5)	0,5% (2)
Ik antwoord liever niet	3,7% (36)	5,4% (29)	1,6% (7)
Totaal	100% (970)	100% (534)	100% (436)

593 respondenten wensten te antwoorden op een vraag i.v.m. orale seks⁴. In deze groep gaf 3,2% van de meisjes en 8,2% van de jongens aan ervaring te hebben met orale seks.

⁴ Deze vraag werd enkel gesteld aan respondenten die eerder aangaven enige seksuele ervaring te hebben.

Heb je al ooit met je mond iemands vagina/penis (geslachtsdelen) aangeraakt, of heeft iemand al met zijn/haar mond jouw vagina/penis (geslachtsdelen) aangeraakt?

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Neen	91,6% (543)	88,9% (304)	95,2% (239)
Ja, 1 keer	1,5% (9)	0,9% (3)	2,4% (6)
Ja, meerdere keren	4,6% (27)	7,3% (25)	0,8% (2)
Weet ik niet	2,4% (14)	2,9% (10)	1,6% (4)
Totaal	100% (593)	100% (342)	100% (251)

597 respondenten wensten te antwoorden op een vraag i.v.m. anale seks⁵. In 0,4% van de meisjes en 3,2% van de jongens heeft ervaring met anale seks.

Heb je ooit al anale seks gehad?

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Neen	94,6% (565)	92,5% (320)	97,6% (245)
Ja, 1 keer	1,3% (8)	2,0% (7)	0,4% (1)
Ja, meerdere keren	0,7% (4)	1,2% (4)	0,0% (0)
Ik begrijp de vraag niet	1,7% (10)	1,7% (6)	1,6% (4)
Ik antwoord liever niet	1,7% (10)	2,6% (9)	0,4% (1)
Totaal	100% (597)	100% (346)	100% (251)

54,0% van de jongens is niet van plan met iemand seks te hebben het komende jaar, 22,0% misschien en 11,0% is dit wel van plan. Bij de meisjes denkt 82,1% dit niet te doen volgend jaar, 6,9% zegt misschien en 1,6% denkt van wel.

Denk je dat je met iemand seks zal hebben het komende jaar?

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Neen	66,6% (562)	54,0% (251)	82,1% (311)
Misschien	15,4% (130)	22,4% (104)	6,9% (26)
Ja	6,8% (57)	11,0% (51)	1,6% (6)
Weet ik niet	11,3% (95)	12,7% (59)	9,5% (36)
Totaal	100% (844)	100% (465)	100% (379)

⁵ Deze vraag werd enkel gesteld aan respondenten die eerder aangaven enige seksuele ervaring te hebben.

ONGEVEER 50% VAN DE JONGEREN DIE OOIT INTIEM WERDEN AANGERAAKT (84 VAN DE 1008) GEVEN AAN DAT HUN EERSTE AANRAKING NIET MET VOLLEDIGE TOESTEMMING WAS. 40% VAN DE JONGEREN DIE OOIT SEKS HADDEN (37 VAN DE 1008) GEVEN HETZELFDE AAN VOOR DE EERSTE SEKSUELE ERVARING.

38,7% van de jongens en 31,8% van de meisjes die ooit intiem werden aangeraakt door iemand geven aan dat ze heel bereidwillig waren om dit te doen, 38,7% van de jongens (n=24) en 45,5% van de meisjes (n=10) voelde zich eerder bereidwillig en 9,7% van de jongens (n=6) en 9,1% van de meisjes (n=2) voelde zich helemaal niet bereidwillig.

De eerste keer dat je door iemand werd aangeraakt was je toen:

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Zeer bereidwillig	36,9% (31)	38,7% (24)	31,8% (7)
Eerder bereidwillig	40,5% (34)	38,7% (24)	45,5% (10)
Helemaal niet bereidwillig	9,5% (8)	9,7% (6)	9,1% (2)
Ik antwoord liever niet	13,1% (11)	12,9% (8)	13,6% (3)
Totaal	100,0% (84)	100,0% (62)	100,0% (22)

55,2% van de jongens en 25,0% van de meisjes die ooit seks hadden (n=37) geven aan dat ze heel bereidwillig waren om dit te doen, acht jongens en vier meisjes voelden zich eerder bereidwillig en drie jongens en één meisje waren helemaal niet bereidwillig.

De eerste keer dat je seks had met iemand was je toen:

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Zeer bereidwillig	48,6% (18)	55,2% (16)	25,0% (2)
Eerder bereidwillig	32,4% (12)	27,6% (8)	50,0% (4)
Helemaal niet bereidwillig	10,8% (4)	10,3% (3)	12,5% (1)
Ik antwoord liever niet	8,1% (3)	6,9% (2)	12,5% (1)
Totaal	100,0% (37)	100,0% (29)	100,0% (8)

Ongeveer de helft van de jongeren geeft aan beschaamd te zijn om een condoom te halen mochten ze deze nodig hebben. Jongens zijn minder beschaamd dan meisjes.

Verlegen of beschaamd om een condoom te halen

	Totaal	Jongen	Meisje
	Percentage (aantal)		
Ik zou me verlegen of beschaamd voelen om een condoom te halen als ik wist dat ik het nodig zou hebben	48,3% (454)	38,24% (200)	60,91% (254)

2.4 GENDERNORMEN

JONGEREN HEBBEN NOG HEEL WAT STEREOTIEPE OPVATTINGEN TEN AANZIEN VAN GENDERGELIJKHEID. JONGENS DENKEN MEER STEREOTIEPE DAN MEISJES.

De GEAS heeft tot doel de perceptie van jonge adolescenten over gendernormen (de manier waarop in een samenleving wordt gedacht over hoe vrouwen en mannen zich horen te gedragen) te onderzoeken en te bekijken hoe deze percepties in de loop van de tijd evolueren en gezondheid beïnvloeden. Het meten van diverse gendernormen behoort daarom tot de kern van deze studie.

2.4.1 ALGEMENE MANNELIJKE EN VROUWELIJKE EIGENSCHAPPEN

We gebruiken stellingen omtrent vrouwelijke kwetsbaarheid en mannelijke sterkte om traditionele stereotiepe opvattingen te verkennen. Een score van vijf (maximale score) betekent dat de respondenten volledig akkoord gaan met de stelling. Een score één (minimale score) betekent dat ze helemaal niet akkoord gaan.

De gemiddelde score op de volledige schaal is hoger voor jongens dan voor meisjes: 3,2 versus 2,8. Dat betekent dat de mannelijke respondenten in vergelijking met de vrouwelijke, significant meer akkoord gaan met de stereotiepe opdeling van vrouwelijke kwetsbaarheid tegenover mannelijke sterkte.

Traditionele stereotiepe gender eigenschappen: sterkte versus kwetsbaarheid

	Jongen	Meisje
	Gemiddelde	
Jongens moeten hard worden opgevoed zodat ze elke moeilijkheid in het leven aankunnen	3,78	3,26
Jongens moeten zichzelf altijd verdedigen, ook al is het nodig om daarvoor te vechten	2,67	2,13
Het is belangrijk voor jongens om te tonen dat ze stoer zijn, ook al zijn ze zenuwachtig vanbinnen	3,97	3,51
Jongens die zich als meisjes gedragen, zijn zwak	2,95	2,70
Van meisjes wordt verwacht dat ze bescheiden zijn	3,48	3,08
Om een dame te zijn moeten meisjes vermijden om luid te spreken	2,93	2,03

2.4.2 VERWACHTINGEN T.A.V. EEN RELATIE

Onderstaande tabel toont de gemiddelde score voor alle deelnemende jongens en alle deelnemende meisjes die een antwoord hebben gegeven op de stellingen i.v.m. verwachtingen t.a.v. een relatie. Een score van vijf (maximale score) betekent dat de respondenten volledig akkoord gaan met de stelling. Een score één (minimale score) betekent dat ze helemaal niet akkoord gaan.

De gemiddelde score op de volledige schaal is hoger voor jongens dan voor meisjes: 3,7 versus 3,5. Dat betekent dat de mannelijke respondenten in vergelijking met de vrouwelijke, significant meer aangeven dat hun leeftijdsgenoten klaar zijn voor een relatie.

	Jongen	Meisje
	Gemiddelde	
Een meisje zou een lief (jongen) moeten kunnen hebben als ze dat wilt	3,58	3,45
Het is normaal voor een jongen van jouw leeftijd om een lief (meisje) te willen hebben	3,77	3,52
Een jongen zou een lief (meisje) moeten kunnen hebben als hij dat wilt	3,61	3,41
Het is normaal voor een meisje van jouw leeftijd om een lief (jongen) te willen hebben	3,70	3,47

2.4.3 SEKSUELE DUBBELE STANDAARD

Onderstaande tabel toont de gemiddelde score voor alle deelnemende jongens en alle deelnemende meisjes die een antwoord hebben gegeven op de stellingen i.v.m. seksuele dubbele standaarden voor jongens en meisjes. Een score van vijf (maximale score) betekent dat de respondenten volledig akkoord gaan met de stelling. Een score één (minimale score) betekent dat ze helemaal niet akkoord gaan.

De gemiddelde score op de volledige schaal is ongeveer gelijklopend voor jongens en voor meisjes: respectievelijk 2,7 en 2,6. Dat betekent dat de mannelijke en vrouwelijke respondenten ongeveer dezelfde ideeën hebben ten aanzien van het bestaan van een seksuele dubbele standaard voor jongens en meisjes.

	Jongen	Meisje
	Gemiddelde	
Meisjes zijn het slachtoffer van roddels als ze liefjes (jongens) hebben	3,13	3,28
Jongens zeggen tegen meisjes dat ze hen graag zien wanneer dat niet zo is	2,58	2,74
Tienermeisjes zouden contact met jongens moeten mijden omdat die hen in de val lokken om seks met hen te hebben	2,45	2,43
Jongens hebben liefjes (meisjes) om op te scheppen bij hun vrienden	2,64	2,76
Tienerjongens verliezen interesse in een meisje nadat ze seks met haar gehad hebben	2,30	2,54
Tienerjongens lokken meisjes in de val om seks met hen te hebben	2,45	2,50

2.4.4 HOMOSEKSUALITEIT

Onderstaande tabel toont de gemiddelde score voor alle deelnemende jongens en alle deelnemende meisjes die een antwoord hebben gegeven op de stellingen i.v.m. homoseksualiteit. Een score van vijf (maximale score) betekent dat de respondenten volledig akkoord gaan met de stelling. Een score één (minimale score) betekent dat ze helemaal niet akkoord gaan.

De gemiddelde score van jongens op de volledige schaal is hoger is dan die van meisjes: 2,7 tegenover 2,1. Dat betekent dat de mannelijke respondenten het in vergelijking met de vrouwelijke respondenten significant moeilijker lijken te hebben om homoseksualiteit te aanvaarden.

In welke mate ga jij akkoord met de volgende uitspraken?

	Jongen	Meisje
	Gemiddelde	
Er is over het algemeen te veel aandacht voor homoseksualiteit	3,03	2,81
Homo's en lesbiennes zouden geen romantische gevoelens mogen tonen in het openbaar (zoals handen vasthouden of kussen)	2,50	1,88
Homo's en lesbiennes zijn normaal, net zoals ieder ander	3,39	4,09
Homo's en lesbiennes zouden dezelfde rechten moeten hebben als iedereen	3,74	4,27

2.4.5 GENDER EXPRESSIE

Onderstaande tabel toont de gemiddelde score voor alle deelnemende jongens en alle deelnemende meisjes die een antwoord hebben gegeven op de stellingen i.v.m. genderexpressie. Een score van vijf (maximale score) betekent dat de respondenten volledig akkoord gaan met de stelling. Een score één (minimale score) betekent dat ze helemaal niet akkoord gaan.

De gemiddelde score van jongens op de volledige schaal is hoger is dan die van meisjes: 2,6 tegenover 2,1. Dat betekent dat de mannelijke respondenten significant meer traditionele attitude hebben ten aanzien van hoe jongens en meisjes zich uiterlijk mogen uiten.

Gender expressie

	Jongen	Meisje
	Gemiddelde	
Jongens zouden hun gevoelens moeten kunnen tonen zonder schrik te hebben om geplaagd te worden	3,92	4,12
Het is ok om een meisje dat zich als een jongen gedraagt, te plagen	2,52	3,14
Het is ok om een jongen die zich als een meisje gedraagt, te plagen	4,16	4,69
Het is ok dat jongens hun nagels lakken	4,05	4,41
Het is normaal dat meisjes voetbal spelen	2,67	2,13
Jongens die touwtje springen zijn normaal	3,98	3,51
Om een dame te zijn moeten meisjes vermijden om luid te spreken	2,95	2,69
Jongens moeten zichzelf altijd verdedigen, ook al is het nodig om daarvoor te vechten	2,92	2,01
Van meisjes wordt verwacht dat ze bescheiden zijn	2,90	2,52
Jongens die zich als meisjes gedragen, zijn zwak	1,95	1,52
Het is belangrijk voor jongens om te tonen dat ze stoer zijn, ook al zijn ze zenuwachtig vanbinnen	2,14	1,49
Jongens die roze kleren dragen zijn belachelijk	2,24	1,67
Jongens zouden veel aandacht moeten besteden aan hun haar	3,20	3,00
Meisjes moeten rokken en jurkjes dragen	1,95	1,46
Jongens die graag dansen zijn raar	2,04	1,52
Jongens die niet van sport houden, zijn geen echte jongens	1,99	1,61
Meisjes moeten geïnteresseerd zijn in make-up	2,34	1,88

2.4.6 VRIJHEID VAN SEKSUELE EXPRESSIE

Onderstaande tabel toont de gemiddelde score voor alle deelnemende jongens en alle deelnemende meisjes die een antwoord hebben gegeven op de stellingen i.v.m. seksuele expressie. Een score van vijf (maximale score) betekent dat de respondenten volledig akkoord gaan met de stelling, Een score één (minimale score) betekent dat ze helemaal niet akkoord gaan.

De gemiddelde score van jongens op de volledige schaal is hoger is dan die van meisjes: 2,7 tegenover 2,1. Dat betekent dat de vrouwelijke respondenten significant meer open staan voor seksuele diversiteit dan de mannelijke respondenten.

Seksuele expressie

	Jongen	Meisje
	Gemiddelde	
Jongens die zich aangetrokken voelen tot andere jongens, zouden op dezelfde manier als anderen behandeld moeten worden	3,23	2,69
Meisjes die zich aangetrokken voelen tot andere meisjes, zouden op dezelfde manier als anderen behandeld moeten worden	2,92	2,35
Meisjes die zich tot andere meisjes aangetrokken voelen, zouden niet geplaagd mogen worden	3,36	4,11
Jongens die zich tot andere jongens aangetrokken voelen, zouden niet geplaagd mogen worden	3,49	4,01
Of een meisje nu verliefd is op een meisje of een jongen, ouders zouden hun dochter op dezelfde manier moeten behandelen	3,61	4,19
Of een jongen nu verliefd is op een jongen of een meisje, ouders zouden hun zoon op dezelfde manier moeten behandelen	3,42	4,02
Meisjes zouden zich tot jongens moeten aangetrokken voelen	3,73	4,29
Het is ok dat een meisje seks heeft met een ander meisje	3,77	4,21
Jongens zouden zich tot meisjes moeten aangetrokken voelen	2,78	3,62
Het is ok dat een jongen seks heeft met een andere jongen	3,19	3,56

3 AANBEVELINGEN

De onderzoeksresultaten tonen aan dat er verbetering noodzakelijk is op het vlak van de gendernormen en (seksuele) gezondheid van jongeren. Daarom stellen wij de volgende aanbevelingen voor:

1/ Op elke school wordt relationele en seksuele vorming daadwerkelijk aangeboden, met specifieke aandacht voor:

- gelijkheid en respect voor seksuele verscheidenheid en genderdiversiteit
- wederzijds respect en het opbouwen van geweldloze relaties

2/ Bewustmaking dat seksualiteit deel uitmaakt van het ontwikkelingsproces en dat genderdiversiteit en seksuele diversiteit bestaan, ook bij jonge adolescenten, door:

- bewustmakingscampagnes
- aanbieden van thematische lesmaterialen voor scholen
- opname van deze thema's in het curriculum voor toekomstige leerkrachten en jongerenwerkers

3/ Ondersteunen van onderzoek naar gendernormen en de gevolgen ervan op gezondheid

4 DANK

Wij danken graag iedereen die de eerste fase van het kwantitatieve onderzoek van de Global Early Adolescent Study heeft mogelijk gemaakt.

Eerst en vooral danken wij alle jongeren en ouders die de tijd namen om te antwoorden op onze vragen. Zonder hen zou dit onderzoek onmogelijk zijn geweest. Ook dank aan alle scholen die bereid waren om hun deuren voor ons te openen en die meehielpen aan de organisatie van de data verzameling. Wij waarderen dit enorm!

Wij danken ook de Wereldgezondheidsorganisatie en John Hopkins Bloomberg School of Public Health die ons de kans gaven om mee te werken aan deze wereldwijde studie.

Deze samenwerking zou echter niet mogelijk geweest zijn zonder de financiële ondersteuning van het Vlaams Ministerie voor Wetenschappelijk Onderzoek en Innovatie, Economisch Overheidsinstrumentarium, Media en Armoedebelid en het Fonds voor Wetenschappelijk Onderzoek – Vlaanderen.

Dank jullie wel!